

ARBEID TIL ALLE

OPPGAVENE I NORGE I ETTERKRIGSTIDA

Vedtatt av Det norske Arbeiderpartis landsstyre 28. og 29. mai 1945

Norge er fritt.

Overfallsmennene og forrederne er uskadeliggjort. En fast folkevilje og et ubrytelig samhold brakte oss seiren. Alle gode nordmenn var villig til å bringe offer for landets og frihetens sak. Det var vår styrke i undertrykkelsens år. Vår hjemmefront viste vegen til ny motstand da landet var hærtatt. Våre landsmenn ute holdt Norges flagg høyt i den frie verden. Nordmenn hjemme og nordmenn ute har sin del i seiren over nazismen og frigjøringen av vårt land.

Nå står vi foran en ny arbeidsdag. Med samme faste vilje og i samme ubrytelige samhold skal vi bygge landet og trygge dets fred.

Vi skal gjenreise den norske rettstaten. Vi skal bygge på den rettskjenslen i folket som seiret i kampen mot urett og overmakt.

Gjennom fem års strid har folket hevdet sin husbondsrett til landet.

Vi skal bygge vårt statsstyre på folkesuvereniteten, slik den er utbygd i grunnloven og vårt parlamentariske styresett.

Atter kan nordmenn uten frykt tenke og tale fritt.

Vårt land er herjet og plyndret. Byer og bygder er svidd av. Hele landsdeler er lagt øde. Ved vårt eget arbeid skal vi reise landet på nytt. Vi skal gi folket helse og arbeidskraft tilbake etter års underernæring og vanstell. Vi skal bygge opp igjen og utbedre boliger, transportutstyr, maskiner og andre produksjonsmidler. Denne gjenoppbyggingen og nyreisningen kaller på alle krefter i vårt folk. I framtidens Norge skal hver kvinne og mann ha arbeid og trygge kår.

Under krigen løftet vi i flokk. Særinteressene måtte vike for samfunnets felles interesser. Slik er det også vi må reise landet igjen.

I samsvar med de ideer som nå gjør seg gjeldende verden over, må vi gi vårt folkestyre et enda bredere grunnlag enn før. Gjennom sine demokratiske organisasjoner må arbeiderne, funksjonærene, bøndene, småbrukerne, skogsarbeiderne, fiskerne, sjøfolkene, åndsarbeiderne, handelens, industriens og håndverkets kvinner og menn være med i arbeidet, øve sin innflytelse og ta del i ansvaret. Alle krefter i vårt folk må finne sin plass, ikke bare i det politiske demokrati, men også i det økonomiske demokratiet vi må ha for å kunne løse de nye oppgavene.

Denne krig har vært en total krig og en folkenes krig som aldri før i historien. Det verdensoppgjør som har funnet sted med diktaturets krefter, må få konsekvenser både i det nasjonale liv og i forholdet folkene imellom når vi nå skal bygge freden.

Storbritannia viste i de mørke dagene 1940 de moralske resurser som finnes i et gammelt kultursamfunn hvor det politiske demokratiet gir plass for fornyelse fra folkets brede lag. I De Forente Stater maktet de folkelige kreftene å mobilisere landets veldige reserver for krigen og å gi verdenspolitikken en demokratisk ledelse av avgjørende betydning for alle land. Samtidig har verden fått et bevis på de svære kreftene som er organisert i det mektige Sovjet-Samveldet. Gjennom sin heltedige og seierrike innsats i denne krigen har det vist utholdenheten og slagkraften i et samfunnssystem

bygd på planøkonomi og samfunnets eiendomsrett til produksjonsmidlene.

I de okkuperte land som nå er frigjort er det derfor de partiene som krever samfunnskontroll og samfunnssolidaritet også i det økonomiske livet som vinner tilslutning. I alle land ble seiren sikret ved at det arbeidende folk, den menige mann og kvinne i alle yrker og samfunnslag ble trukket med i arbeidet, ansvaret og avgjørelsene. Det står til folkene i hvert land å trekke sine lærdommer av disse veldige begivenheter.

Samholdet og samarbeidet i krigsårene har lært oss å kjenne, forstå og respektere hverandre på en annen måte enn før. I det politiske ordsiftet som vi nå skal ta fatt på kan vi avhengig av gamle slagord ta stilling til de oppgavene som ligger foran oss. Tvers over gamle skillelinjer rekker vi hånden til alle gode nordmenn til felles innsats for disse oppgavene.

Gi plass for alle byggende evner i folket.

Fra fellesskap i krig til felles innsats i fred.

*

Ut fra dette synet mener Det norske Arbeiderparti at alle ansvarlige krefter i folket bør gå sammen om løsningen av de mest *nærliggende oppgaver*.

Regjeringen Nygårdsvold har i flukt med dette syn meddelt at den vil tre tilbake for at det kan dannes en ny regjering. Samarbeidet må bygge på en avtale mellom de politiske partier hvor de binder seg til å gå inn for bestemte oppgaver, og til å stå ansvarlig for løsningen av dem. Dette må få uttrykk i et arbeidsprogram for overgangstida og i en samlingsregjering som skal gjennomføre dette program. Ved samarbeid mellom partiene bygd på en fast avtale sikrer en seg mot irregulære aksjoner og skaper et bredt demokratisk grunnlag for en sterk og handlekraftig regjering som kan gå løs på oppgavene dristig og besluttomt, i forvissningen om at hele det norske folket står bak. Programmet må preges av vilje til å gi avkall på særinteresser. De brede befolkningslag vil under gjenoppbyggingsarbeidet være villig til å yde offer og gjøre innrømmelser, men de må ha garanti for at de økonomisk velstilte i samfunnet gjør det samme.

Ved fordelingen av plassene i en samlingsregjering legges stort sett partienes styrkeforhold ved stortingsvalget 1936 til grunn. Regjeringen skal sammensettes både av folk som har ført striden hjemme og av de som har kjempet utenfor landets grenser.

*

Arbeidsprogrammet i overgangstida må etter Det norske Arbeiderpartis mening omfatte disse punktene:

1. Gjenreisning av rettsamfunnet og oppgjør med forræderne og krigsforbryterne.

Vårt rettsvesen og politi gjenreises på lovens grunn. For å sikre landet mot irregulære aksjoner fra uansvarlige krefter gjeninnføres det tidligere uniformsforbud og forbudet mot at privatpersoner bærer våpen uten særskilt tillatelse.

Rettsoppgjøret med forræderne, krigsforbryterne og alle som har gått fienden til hånde, og med andre som har utnyttet krigssituasjonen på en utilbørlig måte, gjennomføres raskt og med den største energi.

Tyskere og andre utlendinger som har gjort seg skyldige i krigsforbrytelser overfor norske borgere, kreves utlevert for at de kan bli stilt for norsk domstol.

Medlemmer av Nasjonal Samling vil bli gjort kollektivt økonomisk ansvarlige for den skade de har voldt norske borgere, og det føres effektiv kontroll med at ingen midler stikkes til side eller unndras konfiskasjon ved proformaordninger. Forrædernes formuer inndras. Fast eiendom og andre verdier av interesse for samfunnet forvaltes av det offentlige inntil det nye storting har truffet nærmere bestemmelse.

Alle som har vist unasjonalt holdning, fjernes fra den offentlige administrasjon, fra ledende stillinger i arbeidslivet og fra andre stillinger som krever almen tillit.

Alle politiske lover, forordninger og bestemmelser som er utferdiget i fiendens interesse og i strid med vår forfatning, bortfaller. Dommer, utnevnelser, ansettelse og andre forvaltningsmessige avgjørelser fra krigsårene prøves av de lovlige norske myndigheter.

Folk i offentlig tjeneste som er fjernet av politiske grunner, gjeninntre i sine stillinger.

2. Oppreisning og erstatning for krigens offer.

Det bevilges æreslønn til familiene etter patrioter som er henrettet eller har mistet livet på annen måte og til folk som er blitt invalider ved tortur, fengselsopphold og lignende.

Politiske fanger som har lidd slike tap at deres kår er blitt forverret skal ha økonomisk godtgjørelse.

Det ytes rimelig erstatning for materiell skade som er oppstått på grunn av innsats i frihetskampen.

Alle som har måttet forlate sitt arbeid på grunn av fengsling, politisk forfølgelse eller annet overgrep, eller for å gjøre tjeneste i det norske forsvar og motstandsbevegelsen, skal ha sine gamle stillinger eller tilsvarende arbeid.

Det treffes de nødvendige tiltak for snarest mulig å gjennomføre at sjøfolk som har seilt under krigen sikres avløsning og arbeid eller opplæring i land om de ønsker det.

Ungdom som på grunn av særlige forhold under krigen har vært forhindret fra å få utdanning, eller har fått sin utdanning avbrutt, skal ha hjelp til å ta igjen det de har forsømt.

3. Granskningen av norske myndigheters forhold før og under okkupasjonen.

Regjeringen bør anmode Høyesterett om å oppnevne en nemnd til å klarlegge alle spørsmål som står i forbindelse med den tyske okkupasjon av Norge. Den skal legge fram resultatet av sine undersøkelser for det nye storting og dermed for offentligheten. Undersøkelsen gjelder så vel regjeringens som administrasjonsrådets, presidentskapets, stortingsrepresentantenes og de militære og sivile tjenestemenns forhold før og under okkupasjonen. Nemnden skal ha rett til å kreve vidneutsagn av alle norske borgere og skal få seg alle nødvendige dokumenter forelagt til undersøkelse.

4. Forsyningene og utenrikshandelen.

På kortest mulig tid skal folkets levestandard heves til et forsvarlig nivå.

Kontrollen med all import og eksport opprettholdes. Ved importkontrollen tar en særlig hensyn til gjenreisningen og de arbeidsmuligheter de importerte varer skaffer. All luksusimport forbys inntil behovet for alminnelige varer er dekket. Den nåværende ordning med Staten som hovedimportør og -eksportør av alle varer må fortsette inntil videre. Staten overtar varig importen av masseprodukter som kull, bensin, olje, sukker, kaffe, forstoffer m. v. i samarbeid med næringsorganisasjonene. Importen ellers baseres på lisenssystemet. For å unngå unødige mellomledd skal Staten støtte dannelsen av innkjøpslag. Staten yter eksportkreditt eller annen økonomisk støtte for å gjenvinne gamle norske markeder, og sørger for samarbeid i eksporten så innbyrdes konkurranse mellom norske eksportører ikke ødelegger våre utenlandske markeder.

Det sørges for en effektiv og rettferdig rasjonering med full kontroll av produksjon og forbruk. Om nødvendig må det offentlige dra omsorg for at alle kan kjøpe sin del av de rasjonerte varer.

Betryggende kontroll med kvaliteter og priser.

Svartebørshandel og all virksomhet som vanskeliggjør forsyningsarbeidet og en rettferdig fordeling, er unasjonale handlinger som må bli straffet.

5. *Gjenoppbygging og nybygging.*

All kraft settes inn på gjenoppbygging av krigsskadede distrikter, først og fremst Nord-Norge og de krigsherjede byer. Til å planlegge og lede denne gjenoppbyggingen organiseres et Statens gjenreisningskontor, som utstyres med vidtgående fullmakter.

Det organiseres slik at lokalt initiativ og lokal arbeidskraft kan tas i bruk fullt ut, samtidig med at en samlet landsplan må gi sikkerhet for at alle landets resurser blir nyttet planmessig og rasjonelt og at lokal og regional regulering skjer som ledd i våre fremtidige arbeidsoppgaver på dette område.

Boligbyggingen må skje etter sosiale prinsipper ved samvirkende boligselskaper og med offentlig støtte. Staten og kredittinstitusjonene går sammen for å muliggjøre en boligkreditt som alle lag av folket kan ha nytte av. Ved garantier eller felles innkjøp og produksjon sikrer det offentlige en rasjonell fremstilling og omsetning av boligbyggingsmateriell, boliginnredning og husholdningsutstyr. Boligbyggingen må få sin egen sentralorganisasjon som ved å dirigere lån og bidragsytelse og ved faglig rettleiing og kontroll skal søke å virkeliggjøre dette målet: Et ordentlig hjem for hver husholdning i landet. Alle arbeidende nordmenn, selv de med de laveste inntekter, må få en fullverdig bolig til en pris som de kan betale.

Med sikte på å komme raskt og effektivt i gang med gjenreisningen og nybyggingen må gjeldende regler om det offentliges adgang til å erverve eller nytte grunneiendom i samfunnets interesse, gjøres enklere og langt mer rasktvirkende enn de nå er.

6. *Arbeid til alle. Gjenreisning og organisering av næringslivet.*

Retten til arbeid grunnlovfestes som de øvrige demokratiske rettigheter. Det må lages en landsplan for beskjeftigelsen som sikrer arbeid til alle.

Arbeidere som blir ledige ved at tyske arbeider avvikles, overføres så snart råd er til arbeid av betydning for gjenreisningen. Gjenreisningen av vårt skadelidte

produksjonsapparat påbegynnes snarest mulig.

Det nyvalgte storting må snarest treffe endelig avgjørelse om administrasjonen og organiseringen av næringslivet i sin alminnelighet og om samarbeidet mellom Staten, det private næringsliv og yrkes- og næringsorganisasjonene. Inntil dette kan skje, må Staten ha effektiv kontroll med gjenreisningen, utbyggingen og rasjonaliseringen av næringslivet.

I denne periode må det føres en aktiv og målbevisst økonomisk politikk, for å utnytte all privat og offentlig virkelyst, initiativ og foretagsomhet fullt ut. Til dette formål oppnevnes midlertidig de nødvendige organer som veileder, stimulerer og samordner næringslivet. Disse organer skal være:

- a) Produksjonsutvalg for de enkelte bedrifter.
- b) Bransjeutvalg for de enkelte næringer.
- c) Et samordningsråd for sentraladministrasjonen og næringene for hele landet.

Alle saker som gjelder samordningen og organiseringen av næringslivet legges under ett departement som bygges opp for dette formål. Dette nye departement skal ikke avløse departementene for de enkelte næringer, men sørge for at sentraladministrasjonens arbeid med de enkelte sær oppgavene blir innordnet under en helhetsplan. Samtidig må en legge tingene til rette for det lokale initiativ best mulig i alle tiltak.

Et Arbeidsdirektorat med fylkesavdelinger skal administrere arbeidsmarkedet.

Det gis plass i administrasjonen for folk med praktisk og teoretisk innsikt i alle sider av den økonomiske virksomhet.

Produksjonsutvalgene opprettes ved de større bedrifter for å øke arbeidernes og funksjonærenes innflytelse og stimulere deres interesse for gjenoppbyggingen av næringslivet. Medlemmene velges av arbeiderne og funksjonærene. Rådenes oppgave skal i første rekke være å sørge for at lønsmottagernes erfaringer og innsikt i sitt arbeid blir rasjonelt utnyttet til beste for hele samfunnet, og å øke interessen for å fremme effektiv produksjon, god bedriftshygiene og yrkesopplæring.

Videre må arbeiderne og funksjonærene sikres en forsvarlig representasjon i styrene i alle bedrifter over en viss størrelse. Månedlige regnskapsoversikter må forelegges styrene. Bestemmelsene skal også tilpasses for personlige firmaer.

Bransjeutvalgene skal ha representanter for Staten, bedriftsledelsene, arbeiderne og funksjonærene. De skal legge fram planer for gjenreisningen og utviklingen av de enkelte næringer, drive forskningsarbeid og gjøre framlegg om yrkesopplæringen på sitt område. En del av de enkelte bedrifters fortjeneste skal gå til forsknings- og rasjonaliseringsarbeid i vedkommende næring og til yrkesopplæring og utdanning av arbeidere og funksjonærer i næringen.

Samordningsrådet skal bestå av representanter for de forskjellige administrasjonsgrener, som direkte vedrører næringslivet og representanter for bedriftene, funksjonærene og arbeiderne, bøndene og fiskerne. Rådet skal følge den økonomiske utvikling i landet, og medvirke til å regulere og samordne hele landets økonomiske liv. Det skal utstyres med de nødvendige hjelpemidler, bl.a. et konjunkturforskningsinstitutt og kan innhente alle opplysninger til sin virksomhet. Det avgir regelmessige beretninger, eventuelt med forslag til Regjeringen. Det utarbeides straks oversikt over hva landet trenger av foretagender i de forskjellige bransjer. På

dette grunnlag utarbeides det en landsplan for norsk næringsliv. Samordningsrådet skal på grunnlag av landsplanen og i samarbeid med vedkommende bransjeråd avgjøre om nye tiltak er berettiget og bør tillates, og om igangværende foretagender kan tillates stoppet.

For at norsk næringsliv raskt kan komme på høyde med utlandet sørger Staten for at det blir opprettet institutter for teknisk-økonomisk forskning og rasjonalisering. Nye oppfinnelser og tekniske forbedringer som blir gjort innenfor en enkelt bedrift må komme hele næringen til gode.

Arbeidsdirektoratets første oppgave blir å forestå arbeidsformidlingen og å følge beskjeftigelsessituasjonen både innenfor det offentlige, det kommunale og private arbeidsliv så det i tide kan ta initiativ til å forebygge arbeidsløshet og til å sikre en samfunnsmessig forsvarlig bruk av arbeidskraften. Arbeidernes og arbeidsgivernes organisasjoner skal være representert i ledelse for direktoratet og det må arbeide i nær kontakt med de faglige organisasjoner. Arbeidere som får anvist arbeid utenfor hjemstedet sikres erstatning for de økete utgifter. Når arbeid er anvist faller kravet på personlig understøttelse bort. Arbeidssky personer settes om nødvendig i tvangsarbeid. Det innføres forbud mot å avskjedige arbeidere og funksjonærer før nytt arbeid kan bli anvist eller arbeidsformidlingen har gitt godkjenning.

7. Finanser og skatter.

Budsjettene må stilles opp og skattene avpasses etter konjunktursituasjonen med sikte på at de private og offentlige utlegg tilsammen er tilstrekkelige for å sikre arbeid for alle. For dette formål må det ved siden av de vanlige budsjetter settes opp et nasjonalbudsjett. Det skal vise hvordan landets produktive resurser kan nyttes fullt ut og hvordan nasjonalinntekten skal fordeles på forbruk og investering.

Pengeformuen og dermed kjøpekraften er øket sterkt i løpet av krigen, samtidig som realverdiene er sterkt redusert. Hvis denne kjøpekraft slippes løs vil en inflasjonsartet prisstigning ikke være til å unngå. Det settes snarest mulig virksomme tiltak for å hindre at dette misforhold mellom pengefordringer og realverdier fører til prisstigning og inflasjon.

Foruten skatter må disse tiltak omfatte:

1. Registrering av all privat formue, sedler, ihendehaverobligasjoner, pantobligasjoner, andre verdipapirer, verdigjenstander og fast eiendom.
2. All krigsfortjeneste inndras.

Hele folket er blitt fattigere under krigen og får tunge byrder å bære når landet skal reises igjen. Da må i første rekke de som har tjent på krigen avgi sin fortjeneste, for å lette byrden for folket som helhet. Ved inndragingen må forholdene bedømmes individuelt. En må unngå at arbeidere, småbønder, fiskere og andre mindre bemidlede som har opptrådt som gode nordmenn og som har sanert sin gjeld ved hjelp av krigskonjunkturen blir tvunget tilbake i det gamle gjelds-uføre.

3. Den uteløpende seddelmengde inndras og erstattes med nye sedler ved at enhver får godskrevet i bankene en fordring som svarer til verdien av de innleverte sedler. Av denne fordring kan der etter hvert heves tilstrekkelig til å dekke fordringshaverens behov etter nærmere fastsatte regler.
4. Kontroll med nystarter, utvidelser og fornyelser. Bankenes utlån reguleres og

uttak av bankene rasjoneres.

5. Norges Banks pengepolitikk, bankenes kredittpolitikk og vår valutapolitikk innordnes under Finansdepartementet som ledd i Statens økonomiske og finansielle politikk. For at samfunnsinteressene alltid kan gjøre seg gjeldende, skal det i alle banker være representanter i styret valgt av det offentlige.

Gjenreisningen må finansieres i første rekke gjennom skatter og innenlandske lån. Så lenge pengevesenet ikke er sanert, og inflasjonsfaren består må en ikke gå til alminnelig kredittutvidelse. Renten for innenlandske lån holdes så lav som råd er. I den utstrekning det er nødvendig å nytte utenlandsk kapital må det skje i form av direkte pengelån opptatt gjennom statens finansieringsinstitutt for næringslivet.

6. Effektiv prisregulering og priskontroll.

7. Opptasing av innenlandske statslån.

Vår skattepolitikk må ta sikte på at byrdene ved gjenopprettelsen av krigsskadene blir fordelt rettferdig på hele folket etter økonomisk bæreevne. Barnerike familier må få skattelettelser.

Det gjennomføres følgende skatter:

- a. Særskilt krigsskadeavgift på formue til dekning av krigsskader og visse velferdstap.
- b. Progressiv beskatning av all formuesstigning under krigen som ikke blir ramt av inndragingen.
- c. Verdaukskatt på fast eiendom.

Statens inntekter ved direkte skatter økes og innfordringen gjøres mer effektiv, blant annet ved innføring av skatt av årets inntekt. Selskapenes utdeling i form av direksjonshonorarer, tantiemer, utbytte og renter begrenses.

Hele vår toll- og skattepolitikk må tas opp til ny prøvning for å bringes i samsvar med den nye økonomiske politikk som tar sikte på arbeid til alle, rasjonell utnyttning av produksjonsapparatet og en fordeling av byrdene etter økonomisk evne. I første rekke må denne prøvningen omfatte en forenkling av hele skattesystemet, en videre gjennomføring av prinsippet om bildebeskatning, en reduksjon av omsetningsskatten og andre forbruksskatter, en endring av reglene for avskrivning på anlegg og maskiner for å fremme moderniseringen, og en videre utjevning av skattetrykket mellom kommunene.

8. *Utbygging av den offentlige statistikk og revisjon.*

Den offentlige statistikk må bygges ut, slik at den kan danne arbeidsgrunnlag for løsningen av de store oppgaver som samfunnet nå står foran. Alle opplysninger som de enkelte organer innenfor stat og kommuner henter inn gjøres tilgjengelige for alle offentlige institusjoner for å sikre full kontroll og oversikt. All revisjon samles under Statens ledelse. Den private revisjon hos de regnskapspliktige skattytere erstattes med offentlige revisorer. Utgiftene bæres av skattyterne i forhold til deres tidligere revisjonsutgifter. Revisjonen skal ikke bare gjelde tallrevisjon av regnskapene, men skal gi en kritisk vurdering av bedriftenes stilling og disposisjoner.

For å hindre skattesnyteri bygger Staten ut kontrollen med all skatteligging.

9. *Lønninger og arbeidsfred.*

Lønninger og priser må sees i sammenheng. Det er av største betydning for hele arbeidet med gjenreisningen og for å få hevet levestandarden at prisnivået blir holdt så lavt som råd er. Den nåværende reallønn kan heves, ikke bare ved økning av lønningene, men også ved skattereguleringer eller nedsettelse av priser på viktige forbruksartikler, og ved sosialpolitiske tiltak. Lønnsøkning må i første rekke komme på tale for de lavest lønnete grupper.

Arbeidsfreden er en nødvendig forutsetning for at gjenreisningen skal lykkes. Arbeidsfreden kan imidlertid bare varig sikres ved at arbeiderne og funksjonærene får øket innflytelse over det økonomiske liv, og ved at forhandlingene baseres på fullstendige opplysninger om bedriftenes lønnsevne.

Lønnsavtaler må som tidligere, ordnes ved forhandlinger mellom organisasjonene under Statens tilsyn. Meglingsinstitusjonen utbygges derfor slik at den til enhver tid kan ha full oversikt over alle lønns- og prisforhold.

10. Samferdselsmidlene.

Det gjennomføres regulering og samordning av landets samferdselsmidler.

11. Sosiale oppgaver.

Målet for norsk sosialpolitikk i etterkrigstida må være å avskaffe fattigvesenet og erstatte det helt ut med sosiale trygder som må utbygges så snart det økonomisk lar seg gjøre.

De forskjellige sosiale trygder omorganiseres til en sammenhengende, landsomfattende trygd mot uforskyldt tap av inntekt. Stønaden settes så høyt at den gir rimelig utkomme, og særlige omsyn tas til dem som har forsørgelsesplikt overfor barn og ungdom. Loven om tvungen syketrygd for alle gjennomføres straks.

Folkehelsen gjenreises ved planmessige tiltak, ledet av Statens organer i samarbeid med kommunene. Arbeid for et sunnt og tilstrekkelig kosthold. Spesielle helsetiltak for politiske fanger, sjøfolk, soldater og andre hvis helse har lidt særlig under krigen. Forsterket kamp mot de store folkesykdommer som tuberkulose, reumatisme og veneriske sykdommer.

Arbeidet for å forebygge sykdom må utvides gjennom omfattende tiltak. Enhver skal ha fri rett til den best mulige sykebehandling. Utbygging av omsorgen for vanføre, døve, blinde og åndssvake.

Barneforsorgen omorganiseres under en felles ledelse og under ett departement.

Idrettslivet bringes på fote ved øket støtte fra Statens og kommunene og under betryggende helsekontroll.

Det bør gjennomføres 3 ukers ferie for alle lønsmottagere. Arbeidet for bedre utnytting av ferier og fritid føres videre. Staten sikrer seg eiendomsretten til den del av høyfjellet som nå er i privateie for å trygge bøndernes bruksrettigheter og bevare høyfjellet som naturpark for hele folket.

12. Vitenskap og opplæring.

Så snart råd er settes det i verk ekstraordinære tiltak for å innhente det som er forsømt på skolens, yrkesopplæringens, høyskolenes og Universitetets område

under krigen, og for å bringe tilveie en tilstrekkelig stab av kvalifiserte lærerkrefter og nødvendig undervisningsmateriell.

Det er nødvendig ikke bare for vårt lands kulturelle men også for dets materielle liv at vår vitenskap igjen blir bragt på høyden og for framtida får så gode arbeidsvilkår som mulig. Forskningens alminnelige stilling i samfunnet tas opp til behandling for å sikre at vi på dette område ikke fortsatt blir liggende etter andre land.

Tilgangen til de forskjellige slags utdanning bør reguleres, ikke etter de enkeltes økonomiske stilling, men på grunnlag av deres evne til å nyttiggjøre utdanningen for seg selv og samfunnet. De som har gode evner og anlegg, men ikke selv har økonomisk evne til å bekoste sin utdanning, har krav på at Staten gjør det.

Vår skole trenger en radikal omlegging og må etter hvert bygges opp på arbeidsskoleprinsippet. Elevene må lære å arbeide og tenke selvstendig og lærebøkene må legges an slik at de appellerer til elevenes naturlige interesser og trang til selvvirksomhet. Undervisningsstoffet, særlig i den høyere skole, må legges om og samfunnskunnskap få en bred plass. Det almindennende grunnlag folkeskolen gir, må heves.

Så langt råd er skal bygdenes skoler ha de samme vilkår som byenes.

Den nåværende lærerutdanning er mangelfull. Samfunnet må for framtida sørge for at de som vil gå inn i læregjærningen på forhånd har underkastet seg prøver som viser om de er skikket til det eller ikke. I all lærerutdanning må barnpsykologi og pedagogikk få en sentral plass. Filolog og realiststudiet må legges om og bli en virkelig lærerutdanning. Alle disse spørsmål må utredes av en skolekomité som straks settes ned. Komitéen skal også utrede spørsmålet om differensiering i skolen i samsvar med moderne psykologiske og pedagogiske forskningsresultater.

Adgangen til universitetet og høyskoler reguleres til det landet trenger. Utvalget skal skje ikke bare etter artiumskarakterene, men også på grunnlag av egnede evneprøver. De som på grunn av sin innsats i frihetskampen har fått sin utdanning avbrutt bør ha fortrinsrett ved gjenopptakingen av undervisningen i skoler og universitet og ved utdeling av stipendier.

Læge- og tannlægehandlingen og skolebispisningen utbygges videre.

Det er både i samfunnets og den enkeltes interesse at enhver får et arbeid som svarer til hans evner og anlegg. Bare på den måten blir det mulig å utnytte rasjonelt og organisere de skapende krefter hos mennesket. Yrkesrettleggningen med støtte av evneprøver må derfor bygges videre ut som et ledd i arbeidsformidlingen. Yrkesopplæringen i skole og arbeidsliv må utvikles allsidig og planmessig gjennom utbygging av yrkesskolestellet og av lovgivningen om lærlingeforhold. Det må gis bedre adgang til videre fagutdanning i utlandet.

Stat og kommuner må i større utstrekning enn før gi støtte til det organiserte opplysningsarbeid for voksne, til utbygging av bibliotek og folkeboksamlinger særlig på landsbygda, til våre teatre, vår bildende kunst, vår litteratur og musikk.

13. Utenrikspolitikk og forsvar.

Norge skal som selvstendig og fri stat delta i oppbyggingen av den internasjonale organisasjon til sikring av freden.

Det samarbeid som under krigen er skapt mellom De forente Nasjoner må danne utgangspunktet for norsk utenrikspolitikk. Det legges vekt på å utbygge videre det gode forhold til de ledende allierte stormakter. Samarbeidet med våre nordiske grannfolk styrkes og utbygges innenfor denne internasjonale ramme. Norge må støtte alle tiltak som er egnet til å hindre hensynsløs maktpolitikk og å fremme det internasjonale samarbeid på det økonomiske område.

Vår representasjon i utlandet må fornyes og styrkes med sikte på å vareta norske økonomiske og kulturelle interesser og å hevde Norges stilling i andre land under de nye internasjonale forhold. Det innføres en ordning med arbeiderattasjéer i de viktigste hovedsteder. Særlig vekt må legges på å sikre hensiktsmessige markeder for vår eksport. Vi må også bygge ut en effektiv informasjonstjeneste som kan sørge for at det norske folk blir holdt levende orientert om internasjonale forhold og at utlandet får faktiske opplysninger om Norge.

Til støtte for informasjonstjenesten tar Staten initiativ til å få opprettet et institutt for internasjonale studier.

Utbyggingen av landets forsvar må ta sikte på å skape en tidsmessig forsvarsmakt skikket til å møte et fiendtlig overfall, og til å fyller våre internasjonale militære forpliktelser, innenfor en økonomisk ramme som er forenlig med planene for gjenoppbyggingen av landet. Det sørges for et gjennomført demokrati i rekrutteringen, utdanningen og oppbyggingen av militærstellet ellers. Den militære verneplikt ordnes slik at den sivil-tekniske og yrkesmessige utdanning blir nyttiggjort.

14. Regjering og Storting.

Staten vil i framtida stå overfor nye store oppgaver. Det er derfor nødvendig å gjøre Statens organer handlekraftige. Stortinget må i større grad enn hittil beskjeftige seg med hovedspørsmålene i landets politikk, mens avgjørelsen av detaljspørsmål bør ligge hos regjeringen, sentral- og fylkesadministrasjonen. Stortinget skal i samsvar med Grunnloven trekke opp de store linjer, vedta lover, skatter og hovedpostene i budsjettet og føre kontroll med Regjeringen og administrasjonen. Til støtte for statsrådene innføres en ordning med statsrådssekretærer. Arbeidsordningen i departementene moderniseres og rasjonaliseres. Offentlige komitéer som settes ned for å utrede spesielle spørsmål skal arbeide raskt og det skal alltid settes en bestemt tidsfrist for levering av komitéens innstilling. Stemmerett og valgbarhet fra 21 år.

15. Våre næringers stilling skal utredes.

Krigen og okkupasjonen har hatt dyptgående virkninger innenfor de norske næringer. Gamle markeder har vært avskåret og nye har vært skapt av den tyske krigsøkonomi for nå atter å falle bort. Rovdrift av råstoffkilder og produksjonsmaterieil for okkupasjonsmaktens formål har skapt nye problemer i tillegg til de som næringene før hadde å stri med. Den begrensede tilgang på

forsyninger og de store krav gjenreisningen stiller har bragt gamle planer i nytt lys, samtidig som den tekniske utvikling under krigen og den vilje til nyskaping og samarbeid som okkupasjonsårene har vakt i det norske folk åpner store nye muligheter.

Så snart råd er må det derfor trekkes opp retningslinjer for utbyggingen av de enkelte hovednæringer på grunnlag av den nye situasjon krigen og okkupasjonen har skapt.

Vårt jord- og skogbruk er nå som før landets modernæring. Oppgaven blir her ennå mer enn før å nyttiggjøre seg de nye tekniske hjelpemidler og metoder, som kan gjøre vårt jordbruk konkurransedyktig. Gjennom øket samvirke og utbygging av omsetningsorganene må lønnsomheten i jordbruket sikres. Målet må være å løfte levestandarden for landsbygdas arbeidende folk.

Industrien i Norge står overfor en rekke nye problemer. Nye forutsetninger er skapt for en betydelig utvidelse av vår industrielle kapasitet. En rasjonalisering og modernisering av våre bedrifter er nødvendig for å klare den skjerpede konkurranse, og for å møte de nye krav som den industrielle utvikling har skapt ute i verden. Bare ved et intenst forskningsarbeid og et intimt samarbeid innenfor industrien kan disse spørsmål løses.

En av de største oppgaver vi står overfor er å gjenreise våre fiskerier. Gjenreisningen må skje ved samarbeid mellom fiskernes organisasjoner og Staten. For å få rettet på de vansker fiskerne nå har å stri med må hele næringen kartlegges økonomisk. Målet må være at fiskeribedriften blir lønnsom for de som arbeider i denne næring.

Den nye situasjon har også gjort spørsmålet aktuelt om Staten skal overta slike landsviktige foretagender hvor de samfunnsmessige interesser gjør det naturlig at Staten får den direkte ledelse av virksomheten. De spørsmål som her i første rekke bør utredes med sikte på behandling av neste Storting er Statens overtagelse av de store forsikringsselskaper, av import og omsetning av lægemidler og medisiner, Statens og fylkenes overtagelse av lokal- og kysttrafikken. Med sikte på å vareta sjøfolkenes tarv og de betydelige samfunnsmessige interesser som knytter seg til skipsfarten, må en nøye overveie den stilling en skal ta til Statens kontroll av denne næring gjennom Nortraship.

For handelen må gjennomføres regulering og kontroll med starting av nye foretagender av enhver art for å hindre at det oppstår unødige og fordyrende mellomledd i omsetningen av varer fra produsent til forbruker og for å hindre en illojal og ødeleggende konkurranse mellom forretningene. Det offentlige må også gripe inn og støtte og lede forbruket slik at det blir samsvar mellom den kjøpekraftige etterspørsel og de produksjons- og importmuligheter landet har.

Målet må være å bygge opp norsk næringsliv slik at det gir et godt og varig grunnlag for arbeid under trygge kår for hele folket. Utbyggingen må derfor sikte på at en så langt råd er minsker faren for skadevirkninger gjennom store svingninger på de internasjonale markeder.

*

Under arbeidet med planene for utbyggingen av våre næringer må en nytte all den fagkunnskap som står til rådighet. Arbeidet må foregå i det nærmeste samarbeid med de faglige organisasjonene innenfor de næringer det gjelder.

Landsstyret har derfor besluttet å nedsette en programkomité for dette formål. Komitéen har i oppdrag å utarbeide et utkast til nytt prinsipielt program og arbeidsprogram for partiet på grunnlag av det som her er nevnt og i samsvar med de hovedretningslinjer som er trukket opp i dette overgangsprogrammet. Utkastet legges fram for medlemmene og til avgjørelse av det landsmøtet i partiet som trer sammen før det nye stortingsvalg.